

Een koninklijke opdracht – *Back to the future*

Guldensporenrede Leuven 13 februari 2002

prof. Matthias E. Storme

buitengewoon hoogleraar KU Leuven
voorzitter Verbond der Vlaamse Academics
voorzitter Orde van de Vlaamse Leeuw

Waarde landgenoten,
Geachte heren van de Staatsveiligheid,

Wij vervullen vandaag een koninklijke opdracht : “Vlamingen, gedenk de slag der Gulden sporen”, zo beval ons immers Koning Albert I in 1917. Welnu, wij doen dit - ook al willen machthebbers de Guldensporenviering herleiden tot een grote picnic. Wij doen dit - ondanks het feit dat - of misschien juist omdat ? - dit niet beantwoordt aan de politieke correctheid vandaag.

Immers, dit ge-denken betekent ook het ontvangen erfgoed opnemen en doorgeven. In een tijd die vooral de υβρις (hybris) kent van zijn eigenwaan, die zichzelf verheven acht boven alle voorgaande generaties, en waarin men weigert zichzelf nog te zien als erfgenaam – en daardoor ook niet in staat is om erflater te zijn -, is praktisch elk herdenken politiek incorrect geworden. In zo'n tijd wordt al wie zich nog met een culturele traditie durft te vereenzelvigen al snel medeplichtig geacht aan allerlei discriminaties waaraan men die traditie schuldig acht. Geen enkele culturele traditie voldoet immers aan de normen van de *political correctness*, die dan ook een vorm van cultureel kannibalisme is geworden. Alle iconen van onze traditie, schrijvers, filosofen, componisten, politici, veldheren, heiligen of wetenschappers, moeten eraan geloven omdat zij zich ergens wel ooit xenofob, homofoob, islamofob of watdanookfoob zouden hebben gedragen of uitgelaten. Deze *fobomanie* illustreert voor mij alleen maar de weigering om bepaalde maatschappelijke problemen te debatteren en het manicheïsme waarmee andersdenkenden worden gecriminaliseerd. Zoals Alain FINKIELKRAUT het beschrijft in zijn boek *L'ingratitude (Ondankbaarheid)* wordt argumentatie vervangen door belediging en vervolging in rechte, en maakt een dergelijk obsessieel antiracisme het ons onmogelijk om nog enige cultuur te begrijpen, om "vreemde" opvattingen, zoals die uit de klassieke oudheid of welke andere cultuurperiode ook, te leren kennen¹. Geen enkele cultuur immers is ooit uitgegaan van de totale gelijkheid van alle culturen, want dat zou de totale onverschilligheid ten overstaan van zichzelf inhouden en dus de negatie van cultuur als een systeem van betekenissen.

Wij laten ons niet temmen door die fobomanie. De toekomst van onze vrijheid is ons te lief. Maar de fobomanen zijn reeds in groten getale aanwezig in Vlaanderen Hun arrogantie, rancune en frustratie, hun morele hysterie², brengt hen ertoe de omgang met de geschiedenis enkel nog te beoefenen als een wraakoefening. Voor hen mogen wij ons

---

¹ *L'ingratitude, Conversation sur notre temps*, Gallimard Parijs 1999, p. 196 v. en 204 v., in het Nederlands als *Ondankbaarheid*, Contact Amsterdam 2000.

² Zie in dit verband Bart DE WEVER, “Zelfs morele hysterie heeft grenzen”, *de Standaard* 14 mei 2001.

verleden niet gedenken en her-denken, maar er ons alleen tegen afzetten. De geschiedenis interesseert hen alleen om er “slechte voorbeelden” uit te halen die vandaag en in de toekomst moeten worden vermeden. De geschiedenis is voor hen een instrument om af te rekenen met tegenstanders van vandaag, die in de weg staan van hun multi-nihilistisch project. Prof. Jo TOLLEBEEK noemde deze soort eergisteren (11 februari) dan ook pathografen³ veeleer dan historiografen. Zij schrijven geen verleden van verhalen, maar van ziekten. Vanuit de ziekelijkheid van hun geest kunnen zij de geschiedenis enkel zien als een ziektegeschiedenis.

We leven blijkbaar in een tijd waarin de interesse voor de maatschappelijke betekenis van de overgeleverde regels, verhalen en symbolen vermindert en plaats maakt voor de behoefte ze veeleer te “ontmaskeren”, dit is te herleiden tot de “bijbedoelingen” die de auteurs van het verhaal ermee zouden hebben gehad. In plaats van argumenten te weerleggen gaat men de auteur discrediteren. Het gaat hier om een praktijk die de Franse personalistische wijsgeer Jean-Marie DOMENACH de “*suspicion rétro-active*” noemde⁴. Men durft de betekenis van het verhaal niet frontaal aan te vallen, omdat die betekenis te zeer verworteld zit in de collectieve ervaring, en men gaat dus maar de auteurs ervan verdacht maken om op die manier uiteindelijk diegene die vandaag het verhaal doorgeven te treffen. Deze ontmaskeringsdrift, die geenszins van een “wetenschappelijke” maar veeleer van een ideologische ingesteldheid getuigt, slaat soms helemaal op hol, wanneer men vanuit deze reductie dan maar ook de hele realiteit, waarop het verhaal een antwoord bood, gaat ontkennen. Als men ertoe komt te beweren dat de Vlaamse kwestie een uitvinding was van een handjevol gefrustreerde intellectuelen die daarmee enkel zichzelf belangrijk wilden maken, en meer algemeen dat nationale problemen een uitvinding zijn van het nationalisme in plaats van omgekeerd⁵, dan is dat even absurd als zeggen dat de sociale problemen door de socialistische beweging zijn uitgevonden of vrouwenproblemen door de feministische beweging zijn uitgevonden⁶. Laat ons misschien de vraag centraal stellen waarop daden uit het verleden een antwoord waren.

Een recent voorbeeld van het misbruik van geschiedenis door politici is het voorstel van resolutie ingediend door de voorzitter en 5 politiek correcte fractieleiders bij het Vlaams Parlement op 18 januari jl.⁷ Omdat ze blijkbaar onvoldoende argumenten hebben om hun politieke tegenstrevers te bestrijden met elementen uit het heden, doen ze mee aan een discours waarin men een *suspicion rétro-active* schept waarop vervolgens een *suspicion pro-active* wordt gebouwd. Als we de tekst van dit voorstel lezen, blijkt daaruit een concept van democratie dat geen enkele inhoud meer heeft, tenzij dan die van het non-discriminatiebeginsel, de onverschilligheid en gelijkgesteldheid van wat dan ook. Onder het mom van democratie en strijd tegen het totalitarisme wordt langzamerhand een nieuw

---

³ J. TOLLEBEEK, "De conjunctuur van het historisch besef", in *De horizonten van weten en kunnen*, ter perse Davidsfonds Leuven 2002, p. 177 v.

⁴ J.M. DOMENACH, "La suspicion rétroactive", in *Catholica* 1995, 57 v.

⁵ Bv. in R. DETREZ & J. BLOMMAERT, *Nationalisme. Kritische opstellen*, Berchem 1994. Dergelijke stellingen worden door vele anti-nationalisten aan GELLNER toegeschreven. GELLNER is echter een stuk genuanceerder - zie bv. "Aus den Ruinen des Großen Wettstreits. Bürgerliche Gesellschaft, Nationalismus und Islam", 46. *Merkur. Deutsche Zeitschrift für europäisches Denken* 1992, (647) 653, alsook *Nationalism*.

⁶ Vgl. R. VAN CAENEGEM, "Beschouwingen over nationale identiteit en censuur", in *De lectuur van het verleden*, Liber amicorum Reginald de Schryver, Universitaire pers Leuven 1998, p. (441) 449-450.

⁷ *Parl. Stukken Vl. Parl.*, nr. 997 (2001-2002) - intussen is de tekst aangenomen op 20 maart 2002. Voor een kritiek, zie onder meer Bart DE WEVER, "Maak geen misbruik van geschiedenis", *de Standaard* 27 februari 2002.

zogenaamd democratisch totalitarisme ingevoerd; een wanconcept van democratie dat het maken van elk onderscheid bestempelt als ondemocratisch, omdat men blijkbaar zelf de jaren des onderscheids ofwel nog niet heeft bereikt, ofwel al voorbij is. *Insanitas insanitatum* !

Het koppelen van de misdaden van het nazisme aan het gelijkheids- of non-discriminatiebeginsel is een manifest misbruik van de geschiedenis. Kan men uit de geschiedenis niet evenzeer afleiden tot welke massamoorden en rampen het egalitarisme heeft geleid ? Dat de fundamentele vrijheden dus juist gefnuikt werden door het opleggen van een ideologie van gelijkheid en non-discriminatie ? Hoe kan men dan in godsnaam stellen dat men de opkomst van totalitarisme bestrijdt door het non-discriminatiebeginsel op te leggen aan alle burgers, terwijl dit juist de meest totalitaire politiek is die men kan voeren ? Blijkbaar wil men uit de geschiedenis alleen leren wat in zijn politiek kraam van vandaag past, terwijl er zoveel meer uit de geschiedenis te leren valt. Hoe kan men immers de fundamentele vrijheden dienen door maatregelen die de verspreiding van gedachten dienen tegen te gaan ? Ik kan er alleen maar uit afleiden dat de moralisering van een zeer partiele visie op het verleden⁸ – de *reductio ad Hitlerum*⁹ – ertoe dient om een evenwichtige beoordeling van het heden te doen kantelen en een totalitaire politiek door te drukken waarvoor de bevolking eerst murw moet worden gemaakt.

Laten we dus a.u.b. terug op een andere dan pathografische wijze omgaan met de geschiedenis. Of wij dat wensen of niet, we zijn zowel op individueel als op collectief vlak door de geschiedenis getekend tot wie wij zijn, en daarvan dragen wij de tekens. Wij verwerpen die tekens, niet, want zij geven ons individueel en collectief bestaan mee betekenis¹⁰. Het krijgt betekenis door datgene wat ons individueel leven overstijgt, en waardoor wij mee die transhistorische gemeenschap vormen - een gemeenschap over de generaties heen, met de vorige én de volgende generaties, die doorheen de tijd zichzelf blijft.

Als lid van dat soort gemeenschap - beter nog gemeenschappen op meerdere niveau's tussen het ik in de wereld, want wij leven ons leven in wassende kringen (RILKE) - is het onze opdracht om voor datgene wat ons geschonken is door de vorige generaties te danken en dit te her-denken. Wellicht in tegenstelling tot sommige andere tijden, is vandaag het grootste probleem niet de verstarring van tradities, maar de afbraak ervan¹¹. Natuurlijk mogen we ook niet in het ten aanzien van de rancuneuze pathografie andere uiterste vervallen. Het komt er natuurlijk niet op aan het gekregene zonder meer door te geven, want wat niet voortdurend wordt hernieuwd, sterft af. De verantwoordelijkheid die men tegenover zijn gemeenschap heeft, bestaat er niet in een “historische opdracht te vervullen” in de zin van een opdracht uit het verleden waar te maken, een droom of

---

⁸ Ook J. TOLLEBEEK, a.w., p. 179, beschrijft die moralisering van de geschiedenis.

⁹ De uitdrukking komt van de joods-amerikaanse (uit nazi-Duitsland gevluchte) filosoof Leo STRAUSS, meer bepaald in *Natural Right and History*, University of Chicago Press 1953. STRAUSS hekelt daarmee iedereen die zijn tegenstanders probeert te discrediteren door gelijkenissen in te roepen tussen één of meerdere van hun ideeën en het nazisme.

¹⁰ Ik paraphraseer hiermee H. DE DIJN, “Nieuwe politieke cultuur heeft levensbeschouwing nodig”, *Ons erfdeel* 2000, (347) 352.

¹¹ Vgl. H. LÜBBE, *Fortschritt als Orientierungsproblem*, Rombach Freiburg 1975, p. 37 en 55, aangehaald door H. DE DIJN, “Vooruitgang en traditie”, in *Studia Europaea*, V, Centrum voor Europese Cultuur, Kon.Akad.Wet.Lett.Sch.K, Brussel 1998, p. (123) 130 (verkort in *Vivat Academia*, 2000, nr. 106, p. (3) 6) (die ook verwijst naar H. LÜBBE, *Religion nach der Aufklärung*, Styria Graz 1986).

testament van de voorouders uit te voeren, maar wel om met eerbied voor die voorouders de opdracht van vandaag, voor de huidige en komende generaties te vervullen. Tegenover diegene die ons voorgingen hebben wij een plicht van dankbaarheid, niet van slaafse navolging. Hen danken kunnen wij slechts door hun gedachten te her-denken, opnieuw te denken en dus verder te denken.

Een gemeenschap blijft niet zichzelf door verstarring. De culturele identiteit van een gemeenschap is altijd in zekere mate die van de boot van de Griekse held Theseus¹², die al varende op één van zijn tochten zijn schip voortdurend moest herstellen. Onderweg werden één na één elke plank, elke mast, elk touw vervangen. En toch was het hetzelfde schip en behield het geheel zijn identiteit. Het schip bleef varen omdat - en slechts omdat - men erin slaagde de vervangende bestanddelen steeds in de bestaande in te passen. Zonder vernieuwing zou het gezonken zijn, maar indien de nieuwe onderdelen niet in het geheel pasten, zou het ook gezonken zijn.

Onze gezamenlijke identiteit als gemeenschap is een historisch gegroeide, dus wel contingente maar geen artificiële identiteit. De opvatting dat gemeenschappen “constructies” zouden zijn is overigens nog veel gevaarlijker dan de opvatting dat ze louter natuurlijk zouden zijn. Want die kwalificatie als constructie houdt noodzakelijk is dat een gemeenschap ook kan worden gedeconstrueerd, en dat omdat elk element anders had kunnen zijn (contingentie), het ook perfect uitwisselbaar is, het ter beschikking, ter dispositie staat. De ideologie van de maakbaarheid van de mens en de wereld is de gevaarlijkste ideologie die de mens ooit heeft gemaakt, gevaarlijker dan de tegengestelde ideologie van het “eigen volk eerst”. Het constructivisme leidt tot de gedachte dat identiteit ook uitwisselbaar is en uiteindelijk naar een maatschappij waarin ook elke mens uitwisselbaar is. De uitwisselbaarheid van de mens is het streefdoel van het grootkapitalisme dat mensen slechts als vervangbare productiefactoren zonder eigenwaarde ziet¹³. Het is daartoe dat de mens uit zijn gegroeide cultuur moet worden gerukt, dat hem moet worden aangeprept dat die enkel maar inbeelding is. En daarom moeten wij juist een wezenlijk belang hechten aan die elementen van ons menszijn die “gegeven” zijn en daardoor aan willekeur onttrokken, minder manipuleerbaar. Het is geen toeval dat de heersende machten vandaag zich richten tegen alle factoren van het menszijn die gegeven zijn, geschonken, overgeleverd, omdat dat juist de elementen van onze menselijke waardigheid zijn, die het minst vatbaar zijn voor manipulatie door de macht. Het is geen toeval dat vandaag alle pijlen gericht worden op alles wat te maken heeft met afstamming, gezin, nationaliteit, verschillen tussen man en vrouw, enzovoort. Want dat zijn de dingen die de massamanipulatie in de weg staan. Het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel moet de oude banden breken en de tradities klein krijgen. Gezin, afkomst, nationaliteit en culturele identiteit moeten wegwerpproducten worden, zoals de Belgische nationaliteit door de recente snel-Belg-wet.

---

¹² Zie het interessante boek van Stéphane FERRET, *Le bateau de Thésée, Le problème de l'identité à travers le temps*, Ed. Minuit Parijs 1996.

¹³ Net op de dag waarop ik de voetnoten van deze tekst aanvul, verschijnt in de F.E.T. 23 maart 2002 een boekbespreking van Yahay R. KAMALIPOUR & Kuldip R. RAMPAL, *Media, sex, violence and drugs in the global village*, Rowman & Littlefield 2001, waarin de culturele globalisering van de waarden gepropageerd de westerse mediaconcerns gezien wordt als een instrument voor de economische globalisering gedomineerd door de multinationale ondernemingen.

Maar zingeving heeft nu juist te maken met datgene wat ons gegeven is opdat wij het aan de volgende generatie doorgeven, en daardoor aan onze willekeur ontsnapt. Als alles willekeurig is, heeft niets nog zin. Sta me toe hierbij Hannah ARENDT aan te halen, uit haar boek "*The burden of our time*"¹⁴ - boek dat later werd herwerkt tot het bekende "*The origins of totalitarianism*". Ze spreekt over het nihilisme van de moderne mens en zijn rancune, rancune omdat hij zijn grenzen niet kan aanvaarden, omdat hij eigenlijk zijn eigen schepper zou willen zijn : "*Modern man has come to resent everything, even his own existence - to resent the very fact that he is not the creator of the universe and himself. in this fundamental resentment, he refuses to see rhyme or reason in the given world. (...) The alternative for this resentment; which is the psychological basis of contemporary nihilism, would be a fundamental gratitude for the few elementary things that are invariably given us, such as life itself, the existence of man and the world. (...) insight into the tremendous bliss that man was created with the power of recreation, that not a single man but Men inhabit the earth*".

En daarom bestrijden wij het multinihilisme, het gemeenschapsnegationisme. Dat doen wij niet als *would-be*-historici, door een historische waarheid te fabriceren die in onze kraam past vandaag. Wij pretenderen niet de ene historische waarheid te verkondigen, wij pretenderen zelfs niet een historische waarheid te verkondigen. Die kan alleen gegrond worden op geschiedwetenschappelijk onderzoek dat afstand houdt van de bruikbaarheid ervan voor het heden. Wie een historische waarheid wil vertellen, wie historicus wil zijn, moet de juiste vorm van afstand houden ten opzichte van zijn onderwerp - een houding waarbij men zich enerzijds inleeft in zijn onderwerp, maar anderzijds de afstand niet afschaft, maar juist de afstand instandhoudt die het verstaan eerst mogelijk maakt¹⁵ - maar vooral afstand houden ten aanzien van de bruikbaarheid van zijn onderwerp vandaag.

Maar de geschiedenis is niet de exclusieve eigendom van de historici. Wij hebben allen onze geschiedenis mee geërfd en dat erfgoed is dus van ons allen, niet alleen van de historici. Dat geeft niemand, ook ons niet, het recht om de historische feiten te vervalsen. Maar dat betekent niet dat het ons verboden is de geschiedenis te vertellen en te hertvertellen en daarin voorbeelden te vinden voor heden en toekomst, goede voorbeelden ook. Dat betekent niet dat wij niet zouden mogen danken en gedenken, en op zoek gaan naar elementen van continuïteit. Dat mag ons niet beletten om op zoek te gaan naar het eigene van ons erfgoed en dat te vieren. Wij herdenken, dus wij bestaan !¹⁶ Als men ons daarom *heritage crusaders* zou noemen - zoals Jo TOLLEBEEK allicht zou doen met een

---

¹⁴ H. ARENDT, *The burden of our time*, Secker & Warburg London 1951, p. 438.

¹⁵ Hans Georg GADAMER, die intussen na het uitspreken van deze lezing op de leeftijd van 102 jaar overleed, heeft doorheen zijn hele werk onderzocht hoe het verstaan van het verleden mogelijk is en kwam tot het besluit dat verstaan juist niet het afschaffen vereist van de afstand (bv. in tijd) tot wie of wat we willen verstaan; in tegendeel is verstaan maar mogelijk door die afstand ernstig te nemen, door het verschil met het andere ernstig te nemen : "*Verstehen kann man sich nur, wenn man verschieden ist*" (zei hij in een pleidooi tegen de "democratische" gelijkschakeling, *JF* 11-2-2000). Wie te dichtbij staat, kan de zin van een tekst moeilijker beoordelen. Hoe langer een dialoog over die tekst aan de gang is, hoe meer vooroordelen reeds kunnen zijn weggefilterd. Maar verstaan vereist voor GADAMER niet dat we ons eigen perspectief ("verstaanshorizon"), ons voorverstaan van waaruit wij de wereld tegemoet treden (en waarin de moedertaal een determinerende rol speelt) laten vallen, wel dat er een soort fusie van horizonten plaatsvindt, een vermiddelen van de horizon van de verstaander en die van wat hij wil begrijpen. Zie mijn "de verstaanbaarheid van het vreemd", in *Punt* 20 maart 2002.

¹⁶ Met een knipoog naar het boek van Jos PERRY, *Wij herdenken, dus wij bestaan. Over jubilea, monumenten en de collectieve herinnering*, SUN Nijmegen 1999.

woord van LOWENTHAL¹⁷-, dan zeg ik : we zijn niet beschaamd om kruisvaarders voor ons erfgoed te zijn. Het moge een *nom de gueux* zijn, een naam die anderen op ons kleven zoals destijds op de geuzen.

Natuurlijk is het zo dat de *lieux de mémoire* – naar het woord van Pierre NORA¹⁸ - vaak geen *lieux de faits* zijn. Het gaat om elementen uit onze geschiedenis die pas doordat ze nadien herinnerd zijn geworden de betekenis hebben gekregen die ze vandaag hebben. Als wij vandaag de slag van 1302 herdenken, dan gaat het uiteindelijk niet om wat er die elfde juli 1302 in de modder van Groeninge is gebeurd¹⁹. Wat wij vieren is uiteindelijk wat op grond van het herdenken daarvan in de negentiende eeuw is gebeurd, namelijk dat dat herdenken gedurende 150 jaar een belangrijke rol heeft gespeeld in de ontvoogding van ons volk. 11 juli is daarom een *date de mémoire* veeleer dan een *date de faits*, Groeninge een *lieu de mémoire* veeleer dan een *lieu de faits*. Wij vieren namelijk dat de Vlaamse Beweging er onder meer door het herdenken van de geschiedenis in is geslaagd dit volk terug te doen herleven het terug een gezamenlijke identiteit en zelfrespect te geven. En daarvoor is ook een woord van dankbaarheid op zijn plaats in deze tijden van ondankbaarheid²⁰ - de ondankbaarheid van nieuwe rijken die hun afkomst verloochenen. Wij vieren inderdaad dat dankzij onze erflaters, ook wij nog erflaters kunnen zijn, nog iets kunnen doorgeven aan de volgende generatie, onze kinderen en kleinkinderen

En dat is niet alleen het universele, maar ook en vooreerst het particuliere of eigene. Want een gemeenschap vormen betekent per definitie altijd een gemeenschap, die zich van de rest van de wereld differentieert, door een eigen identiteit uit te bouwen en in stand te houden. Democratische politiek, economische welvaart en culturele rijkdom berusten steeds op een particuliere gemeenschap, die zich door uitwisseling verrijkt, maar ook haar verschillen met andere gemeenschappen cultiveert en zich aldus verweert tegen haar verdwijning in het louter universele. Universele waarden alleen kunnen per definitie nooit de samenhang gronden voor een democratische particuliere gemeenschap. Zij vormen weliswaar een laagje, zelfs het hoogste laagje, maar toch slechts een heel dun laagje, van onze culturele identiteit. Ik verwijs hiermee naar de uitdrukking “*Thick and thin*” van Michael WALZER, die schrijft : “*Societies are necessarily particular because they have members and memories, members with memories not only of their own but also of their common life. Humanity by contrast, has members but no memory, and so it has no history and no culture, no customary practices, no familiar life-ways, no festivals, no shared understanding of social goods*”²¹.

---

¹⁷ J. TOLLEBEEK, a.w. p. 182, met verwijzing naar het boek van de Amerikaanse hoogleraar aardrijkskunde D. LOWENTHAL, *Possessed by the past. The heritage crusade and the spoils of history*, Cambridge University Press, Cambridge (Eng.) 1996, met las thema hoe obsessie met het verleden zowel tot goed als kwaad kan leiden.

¹⁸ Pierre NORA e.a., *Les lieux de mémoire*, deel I tot VII, Gallimard Parijs 1984-1993.

¹⁹ Vgl. mijn tekst "De verhouding tussen een beweging en haar geschiedenis - een bewogen verhouding ?" Toespraak bij de uitreiking van de Visser-Neerlandiaprijs aan de Vereniging voor Wetenschap en het tijdschrift Wetenschappelijke Tijdingen, Gent 14 november 1998, *TEKOS (Teksten, commentaren en studies)* nr. 93 (1999), p. 8-12; ook op <http://www.storme.be/WT.html>

²⁰ Zie daarover onder meer het reeds aangehaalde werk van A. FINKIELKRAUT, *L'ingratitude*, a.w.

²¹ Zie Michael WALZER, *Thick and thin*, University of Notred Dame Press 1994, p. 4 en v. en *passim*. De aangehaalde tekst op p. 8. In hetzelfde boek schrijft hij op p. 65 (na bespreking van een reeks West-Europese voorbeelden en vervolgens een verwijzing naar Oost-Europa) : “*Multi-nationalism is a function of pre-democratic or anti-democratic politics. But bring the “people” into political life and they will arrive, marching in tribal ranks and orders, carrying with them their own languages, historical memories, customs,*

Precies omdat menselijke gemeenschappen steeds particulier zijn ontstaat er een groot probleem wanneer zo'n particuliere gemeenschap pretendeert het universele te kennen en te verdedigen. Want het gaat steeds om de particuliere kijk, die deze gemeenschap op het universele heeft, een kijk die weliswaar een perspectief daarop biedt, maar niet het enige. Wie zijn eigen waarden voor universeel houdt en ze dus verabsoluteert is even gevaarlijk als diegene die het universeel menselijke simpelweg ontkent. Het universalisme als doctrine is daarom de vijand van het universeel-menselijke, omdat het er steeds op uitdraait diegene die deze beweerd universele beginselen niet deelt, uit te sluiten als ongedierte, als microben of mestkevers. Het is dan ook in de naam van universele waarden dat de grootste misdaden zijn begaan.

Universele menselijke waarden worden niet waargemaakt door eenvormigheid op te leggen, maar door elke mens, elk volk en elke beschaving een eigen ruimte te geven om zich met wederzijdse eerbied voor de ruimte van de anderen te ontplooien. Gaarne citeer ik in dit verband de evaluatie die Hendrik BRUGMANS maakte van de Franse en de Nederlandse revolutie²² : *"Het wordt steeds duidelijker dat er in Europa twee tradities bestaan, die zich allebei op de democratie beroepen, maar in hun denken, zo goed als in hun praktijk, diametraal tegenover elkaar staan. laten we ze noemen; die van 1580 en die van 1793, de Nederlandse en de Franse revolutie. De eerste wortelde in Middeleeuwse vrijheden, de tweede dweept met 'de Vrijheid'. (...) Het is niet uitsluitend te wijten aan uiterlijke omstandigheden dat de Franse revolutie is uitgelopen, eerst op een regime dat "mit la Terreur à l'ordre du jour", en later op een militair, politieel bewind, met nog nooit gekende 'kultus van de persoonlijkheid' (...). Niets staat de schrijver van de Apologie (Willem van oranje) verder dan juist deze tirannieke en politiek-mystieke visie"* (bedoeld is die van J.J. Rousseau). En over de Nederlandse revolutie zegt Brugmans : *"Alles wat tendert naar dictatuur, van links of rechts, moet hier alles vinden wat hun vijandig is : zelfbestuur en tolerantie, echte vrijheden in het concrete meervoud, en het recht van een volk om zijn eigen weg te gaan - desnoods tegen de wil van een machtiger land"*.

Vormen deze woorden over Oranje niet ook een koninklijke opdracht voor ons ?

Ik heb gezegd.

---

beliefs, and commitmenst - their own moral maximalism. And once they have been summoned, once they have arrived, it isn't possible to do them justice within the old political order".

²² In de commentaar bij de *Apologie van Willem van Oranje, hertaling en evaluatie na vierhonderd jaar*, uitgave Lannoo 1980, p. 79-82.